

عطار، عرفان را به معنی عمیق آن وارد ادبیات فارسی کرد

عطار نیشابوری یکی از عارفان و شاعران بزرگ ایران است که تحول عمیقی در عرفان اسلامی ایجاد کرده است وی در زمینه عرفان یک صاحب نظر کامل و مقلد دیگر عرفا یا ادبا نیست به عبارتی خودش مبتکر است.

عطار نیشابوری یکی از عارفان و شاعران بزرگ ایران است که تحول عمیقی در عرفان اسلامی ایجاد کرده است وی در زمینه عرفان یک صاحب نظر کامل و مقلد دیگر عرفا یا ادبا نیست به عبارتی خودش مبتکر است.

به گزارش خبرنگار مهر، یادداشتی از سید یحیی یثربی به مناسبت روز بزرگداشت عطار با عنوان «جایگاه عطار در ادبیات عرفانی» در پی می آید؛

عطار نیشابوری یکی از عارفان و شاعران بزرگ ایران است که تحول عمیقی در عرفان اسلامی ایجاد کرده است. وی در زمینه عرفان، یک صاحب نظر کامل است و مقلد دیگر عرفا یا ادبا نیست، به عبارتی خودش مبتکر است.

عطار در ادبیات عرفانی از دو جهت جایگاه مهمی دارد؛ نخست اینکه، او اولین کسی است که عرفان را به معنی عمیق آن وارد ادبیات فارسی کرد. قبل از عطار در آثار عرفایی چون «امام محمد غزالی» و «خواجه عبدالله انصاری»، مضامین عرفانی مثل عشق، فنا، وحدت وجود و ... وجود داشت، اما به معنی دقیق عرفانی نبود. مثلاً، در نوشته های امام محمد غزالی، عشق بیشتر جنبه فلسفی و کلامی دارد یا در آثار خواجه عبدالله انصاری مفاهیم بیشتر به زهد و شریعت نزدیک است. حتی، سنایی هم در آثارش این مفاهیم را به صورت فلسفی و کلامی مورد بحث قرار می دهد، نه عرفانی. اما، در آثار عطار، مخصوصاً در منطق الطیر، مفاهیم به معنای واقعی عرفانی است. از اینجاست که مضامین عمیق عرفانی به صورت جدی و درست به ادبیات فارسی وارد می شود.

امتیاز دیگر عطار این است که پیشینیان او بیشتر به مفاهیمی چون عشق، تصوف، ریاضت، شهود، فنا و ... نگاهی نظری و انتزاعی داشتند، اما عطار مفاهیم عرفانی را به صورت عملی مورد توجه قرار می دهد، چرا که به زعم او اصطلاحات و واژه ها بدون عمل اهمیت چندانی ندارند.

منطق الطیر عطار از چند جهت ارزشمند است؛ اول اینکه، نخستین منظومه رمزی عرفانی ایران و زبان فارسی است و پیش از آن به این صورت کسی منظومه رمزی عرفانی نسوده بود. دوم اینکه، در این کتاب بر عرفان عملی تاکید می شود. البته، عطار تنها در منطق الطیر متوقف نمی شود و به دنبال آن مصیبت نامه را می آفریند.

عطار در کتاب مصیبت نامه شرح دردمندی انسان را بیان می کند. او در این کتاب، قهرمان داستان های خود را سالکان فکرت معرفی می کند. عطار معتقد است «درد» در سراسر جهان از طریق انسان جاری است. هیچ حیوانی «درد» انسان را ندارد، بنابراین عشق هم در حیوان نیست. فرشتگان هم عشق ندارند. همین جاست که می توان فهمید حافظ تحت تاثیر عطار بوده که گفته:

فرشته عشق نداند که چیست ای ساقی بخواه جام و گلابی به خاک آدم ریز

از غزلیات مولانا هم کاملاً مشخص است که متأثر از عطار بوده است.

از سوی دیگر، مطالب و محتوا و مضامینی که عطار در عرفان اسلامی ذکر می کند، بسیار جدید هستند. به تعبیری، ضمن این که خودش عارف بسیار برجسته ای است، یک نظریه پرداز در قلمرو عرفان نیز به حساب می آید.

دیگر کار استثنایی عطار این است که برخلاف دیگر عرفا که فقط منازل و سیر سلوک را گفته اند، به نکته مهم تری توجه کرده که هیچ کدام از عرفای پیش از او به آن توجه نکرده اند. عطار در منطق الطیر به مشکلات پیش از سلوک توجه ویژه ای کرده است. وی در آغاز منطق الطیر به خوبی وارد این موضوع می شود. وقتی هدهد به عنوان رهبر انتخاب می شود، هر کدام از پرندگان که نماینده طبقه ای از جامعه هستند، برای سلوک بهانه هایی می آورند. در واقع عطار به این طریق می خواهد به نوعی مشکلات فراغت انسان از این دنیای مادی و دل بستن به پروردگار را عنوان کند که واقعاً هم خوب از پس این کار بر می آید.

غزل های عطار نیشابوری یکی از مهم ترین مراحل تکامل غزل عرفانی فارسی به شمار می رود. اگر در ادبیات کلاسیک از دیوان شمس تبریزی چشم پوشی کنیم، غزلیات عطار مهم ترین نمونه های غزل عرفانی فارسی است. حتی می توان عطار را به نوعی استاد مولوی نامید و اوج و تکامل غزل های وی را در دیوان شمس مشاهده کرد.

غزلیات عطار به گونه ای است که از همان آغاز مطلع غزل تا پایان آن، در یک مسیر طبیعی حرکت می کند. عطار سخن خود را دایره وار در همان جایی به پایان می برد که آن را آغاز کرده بود. در بسیاری از این غزل ها، نوعی سرگذشت یا واقعه تصویر می شود، چه بسا که طی سرودن این غزل ها که جوهر زندگینامه یک عارف هستند، تحولی روحی سبب دگرگونی عطار شده باشد.

به هرحال، گرچه شهرت عطار به اندازه حافظ و مولانا نیست، دلیل نمی شود که کمتر از آن ها شناخته شده باشد. مستشرقانی مانند هرموت رتیر، لویی ماسینیون، آنه ماری شیمل و... روی آثار عطار به صورت جدی کار کرده اند.